

MAKEDONCADAKİ TÜRKÇE FİİLLERİN YAPILARI VE KULLANILIŞ ŞEKİLLERİ* THE STRUCTURE AND THE USE OF THE TURKISH VERBS IN THE MACEDONIAN LANGUAGE

Abidin KARASU**

Öz

Güney Slav dilleri içinde yer alan Makedonca, Türkçenin etkisinin bütün yönleriyle incelenip takip edildiği önemli dillerden biridir. Türkçe 14. yüzyıldan günümüze Makedoncaya 4.500'e yakın kelime vermesinin yanında gramatikal yapılar da kazandırmıştır. Türkçeden Makedoncaya geçen kelime, ek, fiil şekli, kelime grubu, deyim, atasözü gibi yapılar bugün bile kullanılmaya devam etmektedir. Türkçenin Makedonca üzerindeki gramatikal tesiri iki dilin etkilenme derecesini ve derinliğini göstermektedir.

Gramatikal tesirin içinde özellikle Türkçe fiillerin kullanışları büyük önem taşımaktadır. Makedoncaya geçen Türkçe fiiller bazı değişikliklere uğrayarak kullanılmışlardır. Bu değişikliklerden biri Yunancadan Makedoncaya geçmiş "-sa" ekini alarak kullanılmalarıdır: *sevdi +sa (cebduca) < sevdi, kaskandi+sa (kaskanduca) < kaskandı, sardi+sa(capduca) < sardı*. Bu yapının üzerine -(yba)uva eki eklenerek fiillere süreklilik fonksiyonu yüklenmektedir. *kaskanducyba (kaskandisuva) < kaskanıyor, capducyba(sardisuva) < sarıyor, kaskanducyba (kaskandisuva) < kaskanıyor, capducyba (sardisuva) < sarıyor*.

Türkçenin birleşik fiil yapısının Makedoncaya geçtiği ve kullanım alanı bulduğu tespit edilmiştir. Bu iki şekilde olmuştur. I. yardımcı fiilin kopyalanmasıyla *kabul etmek > кабул стори(kabul stori) "et-" yardımcı fiili Makedoncaya "stori (etmek)" anlamıyla kopyalanmış ve kullanılmıştır. seyir bakmak > сеир гледа (seyir gleda) "bak-" yardımcı fiili Makedoncaya "gleda (bak-)" anlamıyla kopyalanmıştır. II. yardımcı fiilin fonksiyon bakımından Makedonca ekli karşılanmasıyla: Bu tür kopyalarda "есапи (esapi) < hesap et-" { isim + y.f. } Türkçe birleşik fiilin isim kısmı bazı fonetik değişiklikler geçirerek olduğu gibi kopyalanmakta, yardımcı fiilin fonksiyonu Makedonca isimden fiil yapan "-и (-i)" ekiyle sağlanmaktadır.*

Türkçe fiillerin Makedoncada kullanım alanı bulması dil ilişkileri açısından son derece önemlidir. Özellikle kopyalama yoluyla Makedoncaya geçen Türkçe birleşik fiil yapısı iki dilliliğin (bilingualism) varlığını açık şekilde göstermektedir. Türkçenin bu mirası, derinlemesine incelenip ortaya konulmak zorundadır. Ancak ne yazık ki Türkiye'de yapılan çalışmalarda Türkçenin gramatikal tesiri bütün yönleriyle ortaya konulmamıştır. Kelime temelinde yapılan çalışmalarda sayı fazla olmasına rağmen gramatikal tesir çalışmaları yetersizdir. Bu konuda yapılacak çalışmalar Türkçenin tarihi gelişimine ve etkilediği dillerin derecesine ışık tutacaktır.

Çalışmada, Makedoncada kullanılan Türkçe fiillerin yapıları hakkında bilgi verilerek kullanışlarından örnekler gösterilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türkçenin Gramatikal Etkisi, Makedonca, Türkçe Fiiller, Dil İlişkileri, Balkanlar.

Abstract

The Macedonian language, which is one of the South-Slavic languages, is one of the important languages which are being inspected and researched from the aspect of the influence of the Turkish language over it. The Turkish, starting from the 14th century until now, apart from about 4.500 Turkish words, has left a lot of grammatical traits in the Macedonian language. Many words, suffixes, verb forms, word groups, phrases and proverbs that passed from Turkish to Macedonian are still being used in the former. The grammatical influence of the Turkish over Macedonian shows the degree and the depth of the mutual influence of the two languages.

Concerning the grammatical influence, particularly the use of the Turkish verbs is very important. Some Turkish verbs which have passed from Turkish to Macedonian continued to be used with some changes. One of these changes is the use of the suffix -sa, which has passed to Macedonian through the Greek: *sevdi +sa (cebduca) < sevdi, kaskandi+sa (kaskanduca) < kaskandı, sardi+sa(capduca) < sardı*. These verbs also obtain the function of duration by adding the suffix (yba)uva: *kaskanducyba (kaskandisuva) < kaskanıyor, capducyba(sardisuva) < sarıyor*.

We see that the structure of the Turkish compound verbs has passed and found its field of use in the Macedonian language. This has occurred in two different ways. I. With calquing of the auxiliary verb: *kabul etmek > кабул стори (kabul stori); the auxiliary verb "et" was calqued and used in the Macedonian with the meaning "stori (etmek)"; seyir bakmak > сеир гледа (seyir gleda); the auxiliary verb "bak-" was calqued in the Macedonian with the meaning "gleda (bak)". II. With transferring of the meaning of the auxiliary verb with an affix in the Macedonian: in the calquing like this "есапи (esapi) < hesap et-" { noun + aux.v. }, the noun part of the Turkish compound verb passes through certain phonetic changes and the function of the auxiliary verb is provided with the Macedonian suffix "-и (-i)", which produces verbs out of nouns.*

The fact that the Turkish verbs have found a field of use in the Macedonian language is extremely important information from the aspect of the language interference. But unfortunately, in the works published in Turkey the grammatical influence has not been revealed in its fullness. Although the number of the works which research the influence in the lexical area is quite high, the works which inspect the grammatical influence are insufficient.

In the study, there will be given information about the structure of the Turkish verbs used in the Macedonian language, and examples of their use.

Keywords: The grammatical influence of the Turkish Language, The Turkish verbs of the Macedonian Language, Language Interference, Turkish verbs, The Balkans

* Bu makale 8. Uluslararası Türk Dili Kurultayı, Ankara, Türkiye, 22-26 Mayıs 2017, sunulan bildirinin gözden geçirilmiş, genişletilmiş ve güncellenmiş halidir.

** Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü abidinkarasu@hotmail.com

Giriş

Doğuda Pasifik Okyanusu'ndan batıda Baltık denizi kıyılarına, kuzeyde Kuzey Buz Denizi'nden güneyde Basra Körfezi kıyılarına kadar çok geniş bir coğrafyada konuşulan Türkçe, günümüz dünyasının en köklü ve yaşlı beş dilinden biridir. Böylesine geniş bir coğrafyaya yayılan ve tarihî derinliği olan Türkçe, birçok farklı dille ilişkiye girmiştir. Son iki bin yıl incelendiğinde, görülecektir ki bu süre zarfında insanlık tarihinin yarısından fazlasında Türkler yer almıştır. Dünyada bu kadar önemli bir yere sahip olan Türkler ve dillerinin başka milletlerinin dillerine etkisi, son yüz elli yıldan bu yana, yüze yakın kitap ve on binlerce makalenin yazıldığı çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Binlerce yıldan beri devam eden dil alıntıları, toplumlar arasındaki tarihî ve coğrafik farklılıklardan ileri gelmekle birlikte henüz tamamlanmamış bir süreç olup sonsuza kadar devam edecektir (Karaağaç, 2008, III), .

Dil alıntılarının en ilginç yanını gramatikal kopyalar teşkil etmektedir. Türkçe Makedoncaya 4.500 sözcük vermesinin yanında gramer yapıları da vermiştir. Gramer yapıları içinde fiillerin son derece önemli yeri vardır. Yapılan araştırmalar genellikle sözcüklerin tespiti ve sınıflandırmasıyla alakalıdır. Oysa Türkçenin etki derecesinin tespitinde gramer yapıları da önem arz etmektedir.

Makedoncada kullanılan Türkçe fiiller ve Türkçenin Makedonca fiil yapısına tesiriyle ilgili bugüne kadar yapılan çalışmalar incelendiğinde bu konuda B. Tsonev, P. Skok, G. Vajgend, Konenski, K. Mirçev'in Balkan dillerindeki Türkçe fiiller üzerinde kısmi çalışmaları mevcuttur (Nasteva, 2001, 128). Bunun dışında Makedoncadaki Türkçe fiiller üzerine G. Karaağaç'ın *Türkçe Verintiler Sözlüğü*'nde örnekler yer almaktadır (Karaağaç, 2008, LXI). A. Karasu doktora çalışmasında konuya genel olarak yer vermiştir. (Karasu, 2014, 100). M. Leontik yaptığı araştırmada görülen geçmiş zaman ekiyle çekimlenen Türkçe fiilleri incelemiştir (Leontik, 2016). Fakat bu çalışmalar, Türkçe fiillerin Makedoncadaki durumunu bütün ayrıntılarıyla ortaya koyması bakımından yeterli değildir. Bu konuda en kapsamlı çalışmanın Olivera Yaşar Nasteva'nın *Turkrite Leksički Elementi vo Makedonskiot Yazik* adlı çalışmasında yer aldığı tespit edilmiştir (Nasteva, 2001, 133). Nasteva'nın araştırması, Türkçe fiillerin Makedonca fiil sistemi üzerindeki etkisini bütün yönleriyle ortaya koymuştur. Ancak eserin Makedonca yazılmış olması, Türk bilim çevrelerinde meselenin yeterince bilinmemesi yaptığımız çalışmanın ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Çalışmada açıklanması gereken yönler izah edilmiş ve dilbilim terimleriyle yorumlanmıştır.

Araştırmada kullanılan kopyalama terimi L. Johanson'un *Türkçe Dil İlişkilerinde Yapısal Etkenler* adlı eserine dayandırılarak kullanılmıştır. Kopyalama teorisinin kurallarını ortaya koyan Johanson, geliştirdiği terimin daha önce bu konuda çalışan Weinreich ve Haugen'den farklı olduğunu belirtmektedir. Terminolojide düzeltme yaparak *ödünçleme*, *alınma (kelime)*, *alıntı (kelime)* terimler yerine, verici dilde herhangi bir öge eksilmemesi nedeniyle, kod kopyalama veya daha kısa biçimiyle kopyalama terimini tercih eder. Teoriye göre kopyalama üç biçimde gerçekleşmektedir. Bu üç biçim, *genel kopyalar*, *seçilmiş kopyalar*, *karişik kopyalar* şeklindedir. Genel kopyalar ile baskın dilin zayıf dil üzerinde bütün yapılarıyla kopya edilmesi söz konusudur. Seçilmiş kopyada ise baskın dilin bütün yapı özellikleri değil ses, bitişme, anlam gibi belli yapıların biri veya birkaçı kopya edilmektedir. Her iki türün birlikte görüldüğü kopyalar ise karişik kopyalar olarak adlandırılmaktadır. Çalışmada bu terimler tercih edilmiştir (Johanson, 2014, 28).

Türkçeden Makedoncaya kopyalanan fiil yapıları I. Genel kopyalamayla alınan fiiller II. Anlam kopyalamayla Makedoncaya geçen fiiller III. Karişik kopyalamayla alınan Türkçe birleşik fiiller IV. Makedonca ön eklerle yapılan fiiller ana başlıkları ve ilgili alt başlıklarla incelenmiştir.

Johanson'un dil ilişkilerinde kullandığı "genel kopyalar", "seçilmiş kopyalar", "karişik kopyalar" terimleri ve bu terimlerin karşıladığı hadiselerin tamamı Türkçe-Makedonca dil ilişkilerinde görülmektedir. Yapılan incelemede bunlar gösterilmiştir. Makedoncaya geçen Türkçe fiil yapıları bazı değişiklikler geçirmişlerdir. Türkçe fiillere Makedonca ekler getirilmiş bunun yanında bazı fonetik hususiyetler de almışlardır.

Türkçe fiillerin yapıları ve kullanılış şekilleri izah edilerek Türkiye Türkçesindeki karşılıkları gösterilmiştir. Türkçe fiillerin yapılarını daha iyi görebilmek için Makedonca cümlelerden örnekler verilmiş ve bu cümleler de Türkçeye tercüme edilmiştir. Yapılan araştırma neticesinde Türkçeden kopyalanan fiil yapıları, Makedonca fiil sistemi üzerinde önemli tesirler bıraktığı tespit edilmiştir.

I. Genel Kopyalamayla Alınan Fiiller

"Genel kopyalarda malzeme yapısı da birlikte kopyalanan orijinal, morfemik açıdan basit veya karmaşık, bağımsız veya bağımlı olabilir; bir veya daha fazla kelimeyi içine alabilir. Mesela *gidişat* kelimesindeki *-at* eki bağımlıdır; buna karşılık *fakat* kelimesi bağımsızdır; *market* bir kelimedendir, *süper market* iki kelimedenden oluşan kopyalardır" (Demir, 2003, 40).

Makedoncaya genel kopyalama yoluyla geçen Türkçe fiillerde de aynı durum görülmektedir. “*бамму+са (batti+sa) < battı*” örneğinde *battisa* kelimesinde - *sa* eki bağımlıdır. “*казанди+сува (kazandı+suva) < kazanıyor*” örneğinde *kazandisuva* kelimesinde “-*sa*” + “-*uva*” ekleri bağımlıdır.

Makedoncaya geçen Türkçe fiiller bazı değişiklikler sonucunda kullanılmıştır. Görülen geçmiş zaman ekiyle -*di,-di,-du,-dü; -tı,-ti,-tu,-tü* çekimlenen fiiller Makedoncada sayıca fazla kullanılmıştır. Ancak *fiil+ g.g.z.e* yapısı olduğu gibi kalmamış Makedonca gramer yapılarıyla desteklenmiştir. Ayrıca görülen geçmiş zaman ekinin sadece -*di/-ti* şekli kullanılmıştır (Leontik, 2016, 32).

Görülen geçmiş zaman eki alan Türkçe fiiller Makedoncada iki farklı yapıda kullanılmıştır:

- a.) *+ca (sa)* ekini alarak
- b.) *+ca+yba (+ sa + uva)* eklerini alarak

1. Görülen Geçmiş Zaman Ekiyle Çekimlenen Türkçe Fiillerin Makedonca “-sa” Ekiyle Kullanılması

Görülen geçmiş zaman ekiyle çekimlenen Türkçe fiil Makedoncanın “*+ca (sa)*” ekini aldığı zaman *себдуца (sevdica) < sevdi* fiil Makedoncada görülen geçmiş zaman ifadesini korumaya devam etmiştir. Makedoncada ve diğer Balkan Slav dillerinde kullanılan “*+ca (sa)*” eki Yunancadan geçmiştir (Yenisoy, 2007, 182).

[{{türkçe fiil} + {g.g.z.e}+{ sa}} => имрен+ди+са (imren+di+sa) < imrendi

баммуца (battisa) < battı, бастмуца (bastisa) < bastı, бендуца (bendisa) < beğendi, битмуца (bitisa) < bitti, докундуца (dokundisuva) < dokundu, гебердуца (geberdisa) < geberdi, ендуца (endisica) < yendi, имрендуца (imrendisa) < imrendi, коптмуца (koptisa) < koptu, оградуца (ogradisa) < uğradı, сурдуца (surdisa) < sürdü (Nasteva, 2001, 111).

2. Görülen Geçmiş Zaman Ekiyle Çekimlenen Türkçe Fiillerin Makedonca “-sa” + “-uva” Ekleriyle Kullanılması

Görülen geçmiş zaman ekiyle çekimlenen Türkçe fiil Makedoncanın “*+ca*” ve “*+ yba*” (+ *sa + uva*) *каскандисува (kaskandisuva) < kısıkanıyor* eklerini aldığı zaman görülen geçmiş zaman eki, fonksiyon olarak şimdiki zamanı belirtir ve süreklilik anlamı kazanır (Leontik, 2016, s.32).

[{{türkçe fiil} + {g.g.z.e}+ {sa}+ {uva}} => ара+ди+с(а)+ува (ara+di+s(a)+uva) < aramak

арадисува (aradisiva) < arıyor, артмуцува (arttırmak) < artıyor, бојадисува (boyadisiva) < boyuyor, дајандисува (dayandisuva) < dayanıyor, далдисува (daldisuva) < dalıyor, докундисува (dokundisuva) < dokunuyor; еглендисува (eglendisuva) < eğleniyor, заптисува (zaptisuva) < zapt ediyor, имрендисува (imrendisa) < imreniyor, кабардисува (kabardisuva) < kabarıyor, казандисува (kazandisuva) < kazanıyor, кајдисува (kajdisuva) < kıyıyor, кандардисува (kandardisuva) < kandırıyor, каскандисува (kaskandisuva) < kısıkanıyor, кондисува (kondisuva) < kopuyor, куландисува (kulandisuva) < kullanıyor, курдисува (kurdisuva) < kuruyor, сардисува (sardisuva) < sarıyor, ујдисува (uydisuva) < uyuyor, чевердисува (çeverdisuva) < çeviriyor, чурудисува (çurudisuva) < çürüyor, шаптисува (şaptisuva) < şaşıyor, шашардисува (şaşardisuva) < şaşıyor (Nasteva, 2001, 211).

II. Anlam Kopyalamayla Makedoncaya Geçen Fiiller

Makedoncada anlam kopyalama yoluyla geçen fiillerin varlığı da tespit edilmektedir. Anlam kopyalamayla geçen Türkçe fiiller Türkçenin gücü ve etkisini gösteren önemli verilerdir. Anlam kopyalaması için kopyalanacak dilin bilinme şartı veya en azından kopyalama yapacak kadar dile aşına olma zorunluluğu dönem itibarıyla Türkçenin Makedonya topraklarındaki gücünü göstermesi bakımından önemlidir (Nasteva, 2001:133).

Aşağıda yer verilen fiillerin anlamları kopyalanmıştır.

1. бележи (beleji) < yaz-

Мак.: “Во тоа време, се јави еден магаровалија во прилепските села да бележува от сипаница ... Тамоси, вамоси, го каптиса и сипаничарлако и бележуаше да дури...” (Nasteva, 2001, 133).

Т.: “О zamanda Prilep köylerinde bir magarovaliya ortaya çıktı çiçek hastalığının bulaştığı kişileri yazıyordu...”

Türkçe “yaz-” fiilin anlamı kopyalanmış ve Makedonca *бележи* (*beleji*) fiili ile karşılanmıştır. Cümlede *yaz-* fiili çiçek hastalığına yakalanan kişileri kaydeden, yazan kişinin eylemi kopyanmıştır.

2. вaди (vadi) < çıkar-

Мак.: “ Вистина кажуваше, ама си работеше мајсторлук, да си го вади лебот...” (Nasteva, 2001, 134).

Т.: “ О doğrusunu söylüyordu fakat ustalıktan ekteğini çıkarıyordu.”

Türkçe “*çıkâr-*” fiilin anlamı kopyalanmış ve Makedonca *вади* (*vadi*) fiili ile karşılanmıştır. Cümlede *вади лебот* (*vadi lebot*) “*ekteğini çıkar-*” anlamıyla kullanılmıştır.

3. врзува (vrzuva) < bağla-

Мак.: “Тек, чифт, си дале зборои, си зеле и си врзале нивната работа, што си ја имале за врзување” (Nasteva, 2001:13).

Т.: “Тек, çift sayıları almışlar vermişler ve bağlamak zorunda oldukları işi sonuçlandırmışlar. ”

Türkçe “*bağla-*” fiilin anlamı kopyalanmış ve Makedonca *врзува* (*vrzuva*) fiili ile karşılanmıştır. Cümlede *врзале нивната работа* (*vrzale nivnata rabota*) “*işi bağla-*” anlamıyla kullanılmıştır.

4. доаѓа (doaga) < geliyor

Мак.: “ Колку доаѓа киломо?” (Nasteva, 2001, 13).

Т.: “Kilosu kaçа geliyor?”

Türkçe “*geliyor*” çekimli fiilin anlamı kopyalanmış ve Makedonca *доаѓа* (*doaga*) fiili ile karşılanmıştır. Makedoncasa “Kilosu kaçа geliyor?” şeklinde bir kalıp bulunmamaktadır.

5. држи (drji) < tut-

Мак.: “ Ми се ваќале свети Јована / Кој ќе го држи, да го умножи / Кој не го држи, да го суложи” (СбНУ, XII, 121)

Т.: “ Sveti Jovan bana tutuldu/ Kim tutarsa onu çoğaltsın / Kim tutmazsa bıraksın ”

Türkçe “*tut-*” fiilin anlamı kopyalanmış ve Makedonca *држи* (*drji*) fiili ile karşılanmıştır.

6. зема (zema) < al-

Мак.: “...да си ја земам за невеста” (Nasteva, 2001, 133).

Т.: “ onu hanım olarak alayım”

Türkçe “*al-*” fiilin anlamı kopyalanmış ve Makedonca *зема* (*zema*) fiili ile karşılanmıştır. Cümlede *земам за невеста* (*zemat za nevesta*) “*eş al-*” anlamıyla kullanılmıştır.

7. знае (znae) < biliyor

Мак.: “И јас го знаев него како пријател” (Nasteva, 2001, 136).

Т.: “Ben de onu dost olarak biliyordum.”

Türkçe “*biliyor*” çekimli fiilin anlamı kopyalanmış ve Makedonca *знае* (*znae*) fiili ile karşılanmıştır. Aşağıdaki örnekte de benzer bir kullanım vardır:

Мак.: “ Јас го знам него Битола а тој отишол дома”

Т.: “Ben onu Bitola’da biliyordum fakat o eve gitmiş”

8. отвора (otvora) < aç-

Мак.: “И април много добар; отворве много луленишча и мериши слатка душа...” (Nasteva, 2001:136).

Т.: “ Nisan çok güzel, leylaklar açar ve güzele kokar”

Türkçe “*aç-*” fiilin anlamı kopyalanmış ve Makedonca *отвора* (*otvora*) fiili ile karşılanmıştır.

9. паѓа (paga) < düş-

Мак.: “Делба му се паднало...” (Nasteva, 2001, 136).

Т.: “ Miras ona düşmüş”

Türkçe “*düş-*” fiilin anlamı kopyalanmış ve Makedonca *паѓа* (*paga*) fiili ile karşılanmıştır.

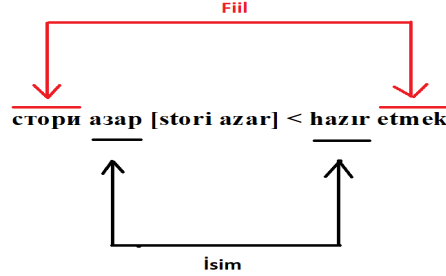
III. Karışık Kopyalama ile Alınan Türkçe Birleşik Fiiller

Karışık kopyalar en azından bir genel kopya içeren kopyalardır (Johanson, 2014, 36). Buna benzer karışık kopyalar Makedoncada da görülmektedir. Karışık kopyalama ile alınan birleşik fiillerde *isim + fiil* kalıbında isim muhafaza edilmekte (bazı fonetik değişiklikler yaşanmaktadır. Ör: aşık > aşik) fiilin anlamı kopyalanarak Makedoncanın sayı, şahıs ve zaman ekleriyle çekimlenmektedir (Nasteva, 2001, 150).

Kopyalanan fiilin ve olduğu gibi muhafaza edilen ismin yeri her zaman belli olmamakla birlikte isim, fiilden önce veya sonra gelebilir. Türkçede bu yapılar “*et-*”, “*ol-*” yardımcı fiilleriyle kullanılmaktadır.

Makedoncada ise Türkçenin yardımcı fiilleri *стори(stori)*, *чини(çini)*, *прави(pravi)*, *дава (dava)* fiilleriyle karşılanmaktadır. Makedoncada kullanılan bu tür fiillerin sayısı oldukça fazladır. Nasteva, yapmış olduğu çalışmada 114 adet karışık kopyalamayla alınan birleşik fiil tespit etmiştir (Nasteva, 2001, 150).

Tablo1. "hazır et-" birleşik fiilinde *et-* yardımcı fiilin anlamı kopyalanmış *hazır* ismi bazı fonetik değişiklikler geçirerek muhafaza edilmiştir.

Türkçenin birleşik fiil yapısı karışık kopyalama ile Makedoncaya kopyalanırken iki yol izlenmiştir:

a. yardımcı fiilin kopyalanmasıyla

b. yardımcı fiilin fonksiyon bakımından Makedonca ekle karşılanması

1.Yardımcı Fiilin Kopyalanmasıyla

1. стори азар (stori azar) < hazır et-

Мак. : "Беше му пратила абер жабарот на свети Петра да ја стори азар ќерка си" (Nasteva, 2001:151).

Т. : (Sveti Petra jabarotu ona kızını hazır etmesi için haber göndermişti.)

2. стори се ашиќ (stori se aşık) < aşık ol-

Мак. : "Го пречеќа и в образ го баќи / И го баќи, и ашиќ се стори / Ашиќ се стори на муштулција" (Nasteva, 2001, 151).

Т. : (Bekledi ve yüzünü gördü, ona aşık oldu, muştuyu getirene aşık oldu.) (Nasteva, 2001, 151).

3. стори дава (stori dava) < dava et-

Мак. : "...откоѓа беше испитал здраво, оти свети Тома ништо не праел, ами само го лажел, сторила дава и го клал апс..." (Nasteva, 2001, 155).

Т. : (... uzun süreden beri onu denedi, Aziz Toma hiçbir şey yapmıyordu, sadece onu aldatıyordu. Bu yüzden onu dava etti ve hapse attırdı.)

4. чини запт (çini zapt) < zapt et-

Мак. : "Имаш сина, што зап не го чиниш / Тук' го пушташ сина по сокаци / По сокаци, на новите чешми / На чешмите моми задирае" (Nasteva, 2001, 158).

Т. : Niye çocuğünü zapt etmiyorsun/ Onu sokaklara bırakıyorsun/ Sokaklara yeni çeşmelerde/ Çeşmelerde kızlar peşinde

5. прави мушавере (pravi müşavere) < müşavere yap-

Мак. : "Се собрале седумдесет кралови / Јадат, нијат мушавере праат / Еден други сите ми се валат / ..." (Nasteva, 2001, 158).

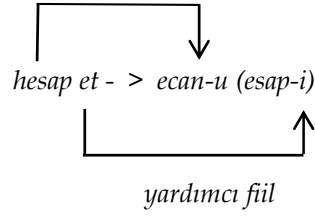
Т. : Yedi kral toplanmışlar/ Yiyip içerek müşavere yapıyorlar / Bir birlerini methediyorlar

2. Yardımcı Fiilin Fonksiyon Bakımından Makedonca Ekle Karşılanması

Bu tür kopyalarda "есапи (esapi) < hesap et-" { isim + y.f. } Türkçe birleşik fiilin isim kısmı bazı fonetik değişiklikler geçirerek olduğu gibi kopyalanmakta, yardımcı fiilin fonksiyonu Makedonca isimden fiil yapan "-и (-i)" ekiyle karşılanmaktadır. Nasteva bu kopyalamayı yardımcı fiilin düşürülmesi yoluyla sağlandığını belirtmiştir (Nasteva, 2001, 212).

isim

кабули (kabuli) < kabul et-, ecanu (esapi) < hesap et-, teslimi (teslimi) < teslim et-, инкари (inkari) < inkar et-, идарише (idarişe) < idare et-, инати (inati) < inat et-, зијани (ziyani) < ziyan et-, пишмани (pişmani) < pişman et-, лафи (lafı) < laf et-, муабети (muabeti) < muhabbet et-, теклифи (teklifi) < teklif et- (Nasteva, 2001, 212)

IV. Makedonca Ön Eklerle Yapılan Fiiller

Makedoncada kullanılan fiillerden bir kısmı Türkçe isim ve sıfatlara getirilen Makedonca fiil yapan ön eklerle karşılanmaktadır.

{[Makedonca ön ek] + [Türkçe Sıfat/İsim]} = Fiil (Makedonca Gramere göre)
{[до-] + [арчи]} = доарчи (doarçi) < harcadı

Türkçe sıfat ve isimlere getirilen ön ekler Makedoncada fiile dönüştürülmektedir. Bu şekilde yapılan fiillerin sayısı da epey fazladır. Türkçe sıfat ve isimlere getirilen ön eklerden bazıları şunlardır: **до-(do-); за-(za-); из-(iz-); на-(na-); о-(o-); пре-(pre-); рас-(ras-)**

1. до-(do-) ön ekiyle yapılan fiiller

дојдукува (doaydukuvā) < haydutluk yapmak , доарчи (doarçi) < harcadı, докучури (dokusuri) < kusurlu oldu (Nasteva, 2001: 212)

2. за-(za-) ön ekiyle yapılan fiiller

зајлази (zaaylazi) < haylazlaştı, заарчи (zaarçi) < harcadı, збайати (zbayati) < bayatladı, забатали (zabatali) < battalaştı, забатачи (zabataçi) < bataklaştı, заборчи (zaborçi) < borçlandı, задумани (zadumani) < dumanlaştı, законча (zakorça) < kapattı, заортачи (zaortaçi) < ortaklaştı (Nasteva, 2001, 212)

3. из-(iz-) ön ekiyle yapılan fiiller

избербати (izberbati) < berbatlaştırdı, избудали (izbudali) < budalalaştırdı (Nasteva, 2001, 212)

4. на-(na-) ön ekiyle yapılan fiiller

набастиса (nabastisa) < bastı, набекарува (nabekaruva) < bekarlık sürdürdü, нагубри (nagubri) < gübreledi, налафи (nalafi) < lafladı, нанишани (nanişani) < nişanladı

5. о-(o-) ön ekiyle yapılan fiiller

омаскари (omaskari) < maskaralaştı, осакатиу (osakatiu) < sakatladı, окопу (okori) < kör etti

6. пре-(pre-) ön ekiyle yapılan fiiller

преесани (preesapi) < hesapladı, прекаили (prekaili) < kail oldu (Nasteva, 2001, 212)

7. рас-(ras-) ön ekiyle yapılan fiiller

распарча (rasparça) < parçaladı, расчатали (rasçatali) < çatallaştı, расшени (razşeni) < şenlendi (Nasteva, 2001, 212)

V. SONUÇ

Yapılan araştırma neticesinde elde edilen bulgular ve örneklerden Türkçenin Makedonca fiil sistemini etkilediği açıkça görülmektedir.

Küçük değişiklikler yaşayarak geçen fiillerin yanında Türkçenin birleşik fiil yapısı, kopyalanarak alınan fiiller, farklı fiil yapılarının da alındığı tespit edilmiştir. Bu veriler, Türkçenin Makedoncaya sadece kelime düzeyinde dil yapıları vermediğini bunun yanında gramatikal olarak da tesir ettiğini ispatlamaktadır. Özellikle kopyalanarak alınan fiillerin yapıları iki dillilik olgusunu da güçlendirmektedir. Fakat bu konuda daha kapsamlı çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Türkçenin altı asra yakın üst dil ve devlet dili olduğu Balkan Coğrafyası, dil ilişkileri bakımından bir laboratuvar konumundadır.

Türkçenin Balkan coğrafyasındaki derin etkisi bütün yönleriyle ortaya çıkarılıp araştırılma ihtiyacı açıkça ortadadır. Bu incelemeler, Türkoloji uzmanlarının yanında Balkan dillerinin uzmanlarıyla ortaklaşa yapılması gerekmektedir. Alanla ilgili yapılacak çalışmalar Türkçenin tarihi gelişimine ışık tutacaktır.

KAYNAKÇA

- Škaljić, Abdullah (1966). *Turcizmi u Srpsko Hrvatskom Jeziku*. Sarajevo, Svetlost.
- Skok, Petar (1972). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. II . Zagreb: JAZU.
- Nasteva, Olivera Yaşar (2001). *Turskite Leksički Elementi vo Makedonskiot Yazik*, İnsitut Za Makedoski Yazik Krste Misirkov, Üsküp.
- Melahat, Pars (2004). *Makedon ve Sırp Romanlarında Türk İzleri ve Türkler*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Karaağaç, Günay (2008). *Türkçe Verintiler Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Grannes, Alf, Kjetil Rå Hauge, Hayriye Süleymanoğlu(2002). *A Dictionary of Turkisms in Bulgarian*. The Institute for Comparative Research in Human Culture, Novus Forlag, Oslo.
- Karasu, Abidin (2012). Makedon Dilindeki Türkçe Öykünmeler(Calque) ve Örnekleri. *Balkan Harbi'nin 100. Yılı Hatırasına Uluslararası Balkanlarda Türk Varlığı Sempozyumu-III*, MANİSA, TÜRKİYE, 10-12 Mayıs 2012.
- Karasu, Abidin (2007). Makedon Dilindeki Türkçe Kelimeler. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Vol. 36, pp. 201-247.
- Karasu, Abidin (2014). *Tarihsel Süreç İçerisinde Balkan Dillerinin Türk Dili ve Kültürüyle İlişkisi (Sırça-Makedonca-Bulgarca)*. Basılmamış Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı.
- Johanson, Lars (2007). *Türkçe Dil İlişkilerinde Yapısal Etkenler*, Çeviren: Nurettin Demir, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Leontik, M. (2016). Потекло, адаптација и семантика на турскиот суфикс-ди/-ти/-ди/ (-dı,-di,-du,-dü,-tı,-ti,-tu, tü) во македонскиот јазик. *Годишен зборник 2016-Филолошки факултет, УГД-Штип*, 8, 27-36.
- Demir, N. (2003). Popüler Dil Tartışmalarına Dil İlişkileri Açısından Bakış. *Cumhuriyetimizin 80. Yılında Türkçemiz*, 37-44. 2003. "Popüler Dil Tartışmalarına Dil İlişkileri Açısından Bakış. *Cumhuriyetimizin 80. Yılında Türkçemiz*, (= Ankara Ticaret Odası-Anadolu Çağdaş Eğitim Vakfı), S. 37-44.
- Yenisoy, Hayriye (2007). Balkanlar El Kitabı. *Dil ve Edebiyat*, Cilt III, Karam & Vadi, 171-190.